

پژوهش در پزشکی (مجله پژوهشی دانشکده پزشکی)
دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی - درمانی شهید بهشتی
سال ۲۶، شماره ۴، صفحات ۲۹۱ تا ۲۹۴ (زمستان ۱۳۸۱)

مطالعه محتوی DNA (پلوئیدی) در بیماران مبتلا به لوسمی لنفوبلاستیک حاد به روش فلوسیتومتری مینو شهیدی^۱، دکتر محمد رخشان^۲، دکتر محمد فرهادی^۳

۱- کارشناس ارشد، گروه هماتولوژی، دانشگاه علوم پزشکی ایران
۲- استاد، بخش پاتولوژی، مرکز آموزشی درمانی لقمان حکیم، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی
۳- سازمان انتقال خون ایران

خلاصه

سابقه و هدف: اندازه‌گیری محتوی DNA با تعیین پلوئیدی یک ارزیابی مفید در تشخیص و درمان بدخیمی‌ها محسوب می‌شود. هدف از این مطالعه تعیین میزان شیوع آنوپلوئیدی در کودکان مبتلا به لوسمی لنفوبلاستیک حاد و ارتباط آن با خصوصیات مرفولوژیک (طبقه‌بندی FAB)، فنوتیپ ایمونولوژیک، شمارش لکوسیت، سن و جنس در این افراد بوده است.

مواد و روش‌ها: مشخصات آزمایشگاهی و بالینی در ۶۰ بیمار مبتلا به لوسمی لنفوبلاستیک حاد (ALL) که سن آنها زیر ۱۵ سال بوده و هنوز تحت درمان قرار نگرفته بودند، ثبت گردید. سپس محتوی DNA با روش فلوسیتومتری اندازه‌گیری شد و شاخص DNA (DI) تعیین گردید. یافته‌ها: از بین بیماران ۵۰٪ دیپلوئید، ۴۵٪ هیپردیپلوئید و ۵٪ هیپودیپلوئید بودند که به دلیل تعداد کم این افراد مقایسه آنها با دو گروه دیگر ارزش چندانی نداشت. متوسط شاخص DNA، ۱/۲۱ بدست آمد. نتایج نشان داد هیپردیپلوئیدی با شمارش پایین گلبولهای سفید همراه است، بطوریکه توزیع شمارش گلبولهای سفید براساس پلوئیدی معنی‌دار بود ($p < 0/05$).

نتیجه‌گیری و توصیه‌ها: در بررسی‌های دیگر نتایج معنی‌دار گزارش نشده است، لیکن متوسط سنی در گروه هیپردیپلوئید کمتر از گروه دیپلوئید و نیز فنوتیپ ایمونولوژیک early - preB و مرفولوژی L1 در بین این افراد به مراتب بیشتر از فرم دیپلوئید یافت گردید. در مجموع می‌توان گفت اندازه‌گیری محتوی DNA بسیار مفید بوده و در تعیین پیش آگهی این بیماران کمک کننده است.

واژگان کلیدی: فلوسیتومتری، لوسمی لنفوبلاستیک حاد، محتوی DNA

مقدمه

تکثیر کلونال سلولهای لنفوئید در مراحل اولیه تمایز پدید می‌آید، منشاء آن مغز استخوان بوده و کلون سرطانی از رده سلولهای B و یا T می‌باشد (۴). بنابراین جمعیت سلولی تقریباً یکدست بوده و برای مطالعات سلولی مناسب می‌باشند. بطور کلی ناهنجاریهای ژنتیکی در لوسمی لنفوبلاستیک حاد به دو دسته تقسیم می‌شود (۵).

الف - تغییرات در تعداد کروموزومها یا محتوی DNA

ب - تغییرات در ساختمان کروموزومها

مطالعه آسیب‌شناسی لوسمی‌ها از جمله مسائلی است که در دهه‌های اخیر با توجه به روشهای نوین درمانی از اهمیت و ویژگی خاصی برخوردار بوده است. امروز اندازه‌گیری محتوی DNA سلول و سیکل سلولی اطلاعات بشر در مورد تغییرات سلولی و تکثیر آن را بهبود بخشیده است (۱-۳). شیوع بسیار زیاد لوسمی‌ها و بخصوص نوع لنفوبلاستیک حاد (ALL) در کودکان پیدایش روشهای جدید تشخیصی را جلب می‌نماید. لوسمی لنفوبلاستیک حاد در نتیجه

آنتی‌بادیهای ضد CD19 و CD22 و زنجیره سیتوپلاسمی (Cyt μ) جهت مشخص نمودن لوسمی حاد نوع B بکار گرفته می‌شوند. آنتی‌بای ضد CD10 که در مرحله early - PreB بر روی سلولهای B ظاهر می‌گردد و نشان‌دهنده پیش آگهی بهتر در بیماران می‌باشد برای تعیین وضعیت بیماران مورد بررسی قرار گرفت.

همچنین نمونه بیماران جهت اندازه‌گیری محتوی DNA تیمار گردید به این ترتیب که با استفاده از رنگ فلورسانت اختصاصی برای ملکول DNA (پروپیدیوم آیداید) سلولها نشاندار شده سپس آزمایشات مربوطه صورت می‌گرفت.

در هنگام عبور سلولها از مقابل لیزر، فلورسانس دریافت شده توسط دستگاه فلوسیتومتر نشان‌دهنده محتوی DNA بود. برای انجام آزمایش بر روی هر نمونه لازم بود که همزمان با نمونه بیمار یک نمونه مرجع هم بکار گرفته شود (۸،۹). به این منظور از لنفوسیت‌های خون محیطی افراد طبیعی (دیپلوئید) استفاده شد و این گروه سلول به عنوان شاهد در نظر گرفته شد (۱۰). در نهایت DNA برای سلولهای لوسمیک هر بیمار تعیین گردید.

جدول ۱: وضعیت شاخص‌های بکار رفته در ارزیابی بیماران مبتلا به لوسمی

لنفوبلاستیک حاد

شاخص	ALL				
	Null	c ALL	PreB	B-ALL	T-ALL
CD3	-	-	-	-	+
CD7	-	-	-	-	+
CD10	-	+	+	-/+	-
CD13/33	-	-	-	-	-
CD19	+	+	+	+	-
CD22	+	+	+	+	-
Cyt μ	-	-	+	+/+	-

یافته‌ها

در این مطالعه ۶۰ کودک مبتلا به ALL با میانگین سنی $7 \pm 2/34$ سال مورد بررسی قرار گرفتند. نتایج آنالیز DNA نشان داد که ۵۰٪ بیماران در گروه دیپلوئید، ۴۵٪ در گروه هیپردیپلوئید و ۵٪ در گروه هیپودیپلوئید قرار داشتند. در جدول شماره ۲، خصوصیات یافته‌های این مطالعه آورده شده است. متوسط شاخص DNA (DI) در افراد هیپردیپلوئید ۱/۲۱ بدست آمد، حال آنکه در گروه دیپلوئید ۱ بود.

بیشترین میزان فنوتیپ early Pre-B در افراد هیپردیپلوئید مشاهده گردید که حدود ۴۰/۷٪ این افراد را تشکیل می‌داد. سایر

تغییرات نوع اول را می‌توان با اندازه‌گیری تعداد کروموزومها با استفاده از روش‌های سیتوژنیک و یا با اندازه‌گیری محتوی DNA با روش فلوسیتومتری و ایمج آنالیز بررسی کرد. فلوسیتومتری روش نسبتاً ساده‌ای است که ذرات را بر اساس خصوصیات فیزیکی و شیمیایی شناسایی می‌نماید و بوسیله آن می‌توان محتوی DNA را محاسبه نمود. با توجه به موارد فوق لزوم بررسی‌های همه جانبه نظیر مرفولوژی، شناسایی شاخص‌های ایمنی و اندازه‌گیری محتوی DNA برای تشخیص دقیق‌تر احساس می‌گردد. لذا مطالعه حاضر با هدف تعیین شیوع آنوپلوئیدی در کودکان مبتلا به ALL و ارتباط آن با خصوصیات مورفولوژیک، فنوتیپ ایمونولوژیک، شمارش لکوسیت، سن و جنس صورت پذیرفت.

مواد و روش‌ها

۶۰ بیمار مبتلا به لوسمی لنفوبلاستیک حاد در مراجعات اولیه به بیمارستانهای کودکان مفید، مرکز طبی کودکان و حضرت علی اصغر مورد مطالعه قرار گرفتند. سن بیماران بین ۱-۱۵ سال بود و از آنجائیکه مطالعات قبلی تاثیر داروها را بر میزان محتوی DNA نشان داده‌اند، بیماران تا زمان نمونه‌گیری تحت درمان واقع نشده بودند. نمونه‌ها پس از جمع‌آوری به بیمارستان بقیه... که محل انجام آزمایشات بود، منتقل می‌شد، سپس آزمایشات مربوطه (CBC و تهیه گسترش خونی) انجام گرفت. لامهای تهیه شده به وسیله رایت گیمسا رنگ‌آمیزی و مورد بررسی مرفولوژیک قرار می‌گرفتند و بر طبق معیارهای گروه French-American - British (FAB) طبقه‌بندی شدند (۶). علاوه بر این آزمایشات شاخص‌های سلولی CD (cluster differentiation) با روش فلوسیتومتری و با استفاده از آنتی‌بادی‌های مونوکلونال تجارتي بر روی سلولهای لوسمیک تعیین گردید تا بدین ترتیب بتوان نوع سلول درگیر و نیز مرحله تکامل آن را تعیین نمود (۷).

همانطوریکه در جدول شماره ۱ نشان داده‌است آنتی‌بادی‌های ضد CD13 و CD33 مشخص کننده رده میلوئید می‌باشند و برای افتراق اولیه لوسمی لنفوئید حاد از میلوئید بکار می‌روند.

آنتی‌بادیهای ضد CD7 و CD3 نماینده سلولهای T می‌باشند و برای متمایز نمودن لوسمی لنفوئید حاد نوع T از لوسمی لنفوئید حاد نوع B مورد استفاده قرار می‌گیرند.

می‌شود. در گروه اول محتوی DNA با محتوای آن در سلولهای دیپلوئید اختلاف بیشتری داشته و شاخص DNA بیشتر از ۱/۱۶ می‌باشد در حالیکه در سلولهای دیپلوئید برابر عدد یک است. مطالعات گذشته نشان می‌دهد که مرفولوژی L1 از نظر پیش‌آگهی مطلوب‌تر از L2 و L3 می‌باشد (۸). در این تحقیق مشخص شد که بین مورفولوژی L1 و وضعیت هیپر دیپلوئیدی ارتباطی وجود داشته، به طوریکه مورفولوژی L1 در بین بیماران هیپر دیپلوئیدی این تحقیق از برتری بالایی برخوردار بود. پایین بودن متوسط سن در گروه هیپر دیپلوئید نسبت به گروه دیپلوئید هر چند معنی‌دار نبود اما محسوس بود. از آنجائیکه پایین بودن سن در این بیماران مطلوب‌تر می‌باشد شاید بتوان این کاهش را با هیپر دیپلوئید بودن بیماران مرتبط دانست.

با توجه به این که بسیاری از محققین ارتباط بین تعداد گلبول سفید و پیش‌آگهی را خطی و پیوسته تلقی نموده‌اند (۴) و با نظر به معنی‌دار بودن اختلاف شمارش WBC در دو گروه ($p < 0.05$)، افراد هیپر دیپلوئید می‌توانند در گروه کم خطرتری قرار گیرند. ارتباط جنس و محتوی DNA معنی‌دار نبود، لیکن تعداد افراد مونث در گروه هیپر دیپلوئید به نسبت بیشتر بود. این در حالیکه که در افراد مذکر پیش‌آگهی نامطلوب‌تر است (۸).

برتری ایمونوفنوتیپ early PreB در بین افراد هیپر دیپلوئید افزایش چشمگیری را نشان می‌دهد. این فنوتیپ در واقع همان (Common All) CALL است (همراه با بروز شاخص CD10) و در بیماران پیش‌آگهی بهتری را نشان می‌دهد (۷). بنابراین می‌توان استنباط نمود که بیماران هیپر دیپلوئید نسبت به بیماران دیپلوئید پیش‌آگهی بهتر دارند، علاوه بر آن ایمونوفنوتیپ T در گروه هیپر دیپلوئید بسیار کمتر از گروه دیپلوئید می‌باشد و با توجه به پیش‌آگهی بد در بیماران T-ALL، گروه هیپر دیپلوئید وضعیت مطلوب‌تری را نسبت به دیپلوئید نشان می‌دهد.

نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که اندازه‌گیری محتوی DNA به منظور تعیین پلوئیدی در بیماران مبتلا به ALL می‌تواند در تعیین پیش‌آگهی بیماری کمک کننده باشد.

افراد این گروه به ترتیب ۴۸/۱٪ فنوتیپ perB، ۷/۴٪ فنوتیپ T و ۳/۷٪ فنوتیپ unclassified یا Null داشتند. از نظر جنس در گروه هیپر دیپلوئید ۳۷٪ مونث و ۶۳٪ مذکر بودند حال آنکه در گروه دیپلوئید ۳۰٪ مونث و ۷۰٪ مذکر بودند.

جدول ۲: توزیع خصوصیات دموگرافیک و آزمایشگاهی در گروه‌های دیپلوئید و هیپر دیپلوئید

گروه		خصوصیات
هیپر دیپلوئید	دیپلوئید	
۱۴۶۲۴	۶۸۲۷۸*	میانگین WBC (μL)
۵/۸	۸	میانگین سنی (سال)
۶۳/۳۷	۷۰/۳۰	نسبت مرد به زن
		ایمونوفنوتیپ (درصد)
۴۰/۷	۶۷	Early Pre-B
۴۸/۱	۵۰	Pre-B
۷/۴	۴۰	T
۳/۷	۳/۳	unclassified
۱/۲۱	۱	میانگین شاخص DNA
		زیر گروه FAB (درصد)
۶۳	۴۶۷	L1
۳۷	۵۳/۳	L2

* اختلاف بین دو گروه با $p < 0.05$ معنی‌دار بود.

بحث

در بررسی نتایج آنالیز DNA، ارقام حاصل شباهت زیادی با نتایج مطالعات گذشته داشت، بطوریکه هیپر دیپلوئیدی در ۴۵٪ بیماران ما گزارش شد. در مطالعات قبلی هیپر دیپلوئیدی در ۴۰-۲۰ درصد افراد گزارش شده بود (۵). متوسط شاخص DNA در افراد هیپر دیپلوئید ۱/۲۱ گزارش شد که این رقم با تحقیقات گذشته کاملاً مطابقت داشت (۱). با توجه به تعداد کم افراد هیپر دیپلوئید (۵٪) به نظر می‌رسد برای رسیدن به نتایج منطقی نیاز به تعداد نمونه بیشتری باشد. گروه هیپر دیپلوئید خود به دوزیر گروه بالا و پایین تقسیم‌بندی

REFERENCES

- Hoffman R (ed). Hematology Basic Principle and Practice. 1st ed, Churchill Livingstone, 1991:763.
- Widell S, Auer R, Reizentein P. Variation in DNA content of immature normal bone marrow cell. Am J Hematol 1993; 43: 43.
- Duque RE, Andreef M, Braylan RC, et al. Consensus review of the clinical utility of DNA flowcytometry in neoplastic hematology. Cytometry 1993;14: 492.

- 4- Cabera ME. Immunologic calssfication of acute lymphoblastic leukemia . Am J Pediatr Hematol Oncol 1990;12(3): 2933.
- 5- Whithead VM, Vuchich MJ et al. Accumulation of high levels of Metotrexate Polyglutamates in lymphoblast from children with hyperdiploid (>50 chromosomes) B- lineageacute lymphoblastic leukemia. Blood 1992 ; 80(5): 316.
- 6- Bain BJ (ed). Leukemia Diagnosis , A Guide to FAB classification. Medical Publishing 1990.
- 7- Browitz MJ. Immunologic markers in childhood ALL. Hematol Oncol Clin North Am 1990; 4: 729.
- 8- Lorna M, Judith M, et al. Chromosomes and other prognostic factors in acute lymphoblastic leukemia : a long – term follow –up. Br J Hematol 1989; 72: 336.
- 9- Chan GC, Wan TSK, et al Near - haploid common acute lymphoblastic leukemia of childhood with a second hyperdiploid line : a DNA ploidy and flouresence in – situ hybridization study. Br J Hematol 1990 ;103:750.
- 10- Jenning CD, Foon KA. Flowcytometry : recent advances in diagnosis and monitoring of leukemia . Cancer Invest 1994; 15(4): 384